

Beszámoló a X. Falukonferencia - Az elmúlt negyven év regionális és vidékfejlesztési folyamatai című rendezvényről

Report on the X. Village Conference

HORECZKI RÉKA, ZSIBÓK ZSUZSANNA

HORECZKI Réka: tudományos főmunkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; horeczki.reka@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

ZSIBÓK Zsuzsanna: tudományos főmunkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; zsi-bok.zsuzsanna@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9383-1134>

Réka HORECZKI: senior research fellow, Institute for Regional Studies, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; horeczki.reka@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

Zsuzsanna ZSIBÓK: senior research fellow, Institute for Regional Studies, HUN-REN Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; zsi-bok.zsuzsanna@krtk.hun-ren.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9383-1134>

A HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete fennállásának 40. évfordulója alkalmából 2024 májusában háromnapos rendezvénysorozatot szervezett, melynek a Pécsi Püspökség Magtár Rendezvényközpontja adott helyet. Az eseménysorozat első napján, 2024. május 28-án az 1991-es indulása óta immár tizedik alkalommal került megrendezésre a Falukonferencia. A nagy érdeklődésre számot tartó esemény 88 előadót és összesen 150 résztvevőt fogadott.

A konferencia fő célkitűzése – az elmúlt rendezvényekhez hasonlóan – az volt, hogy integrálja a kormányzati szakpolitikusokat, a gyakorló agrár- és vidékfejlesztő szakembereket, illetve a tudományos élet azon képviselőit, akik szívükön viselik a vidék sorsát, és igyekeznek válaszokat találni a vidék problémáira, alternatívákat kínálni a különböző fejlesztési irányok között. A tanácskozás lehetőséget biztosít arra, hogy a résztvevők kifejtsék véleményüket és a kerekasztal-beszélgetéseken egy egységesnek tekinthető, a fejlesztéspolitika számára is használható álláspont alakítsanak ki. A pandémia időszakának elmúltával a szervezők úgy gondolták, hogy a vidékutatóknak és a gyakorlati szakembereknek van és lesz miről beszélni, eszmét cserélni, vitatkozni. A konferencia célja továbbá a globális és lokális méretű vidéki térség mint fő kutatási terep legfrissebb eredményeinek bemutatása, lehetőséget biztosítva szakmai együttműködésre, közös pályázatokban való részvétel megtárgyalására, valamint a környezettudatosság, a környezeti nevelés és a vidékfejlesztés hasznosítási fontosságának hangsúlyozása.

A rendezvényt Varjú Viktor, az RKI igazgatója nyitotta meg, köszöntve a vendégeket. A délelőtti plenáris ülésén két neves szakpolitikai szakértő előadására

került sor. A „Válságok és kiutak a magyar vidéken – az elmúlt 40 év tapasztalatai” címet viselő blokkban elsőként Szabó Mátyás, az Európai Bizottság szakpolitikai referense (*DG Agriculture & Rural Development Unit B3 – social sustainability*) tartott előadást, aki a demográfiai átmenet, az elnéptelenedés, a szociális befogadás, illetve a vidékfejlesztés uniós kereteinek témáit érintette, tekintettel hazánk EU-csatlakozásának huszadik évfordulójára. Előadásában bemutatta és értékelt a vidékfejlesztéssel foglalkozó legfrissebb európai uniós szakértői anyagokat, köztük a 9. Kohéziós jelentést, a 2024 áprilisában tartott 9. Kohéziós Fórum megállapításait, az Európai Bizottság demográfiai cselekvési eszköztárát (*Demography Toolbox*), egy SWD (*Staff Working Document*) munkaanyagot a demográfiai átalakulásról, a Közös Kutatóközpont (JRC) szakpolitikai anyagát a 65 év feletti munkapiaci szerepvállalásról, valamint Enrico Letta jelentését a közös piacon belüli munkaerővándorlásról. Az előadás központi gondolata a demográfiai átmenet volt, amely az Európai Unió szakpolitikájában a zöld és a digitális átállás mellett harmadikként, ezekkel egyenrangúan jelenik meg. A szakpolitika kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a népesség előregedése nemcsak az egyes térségek vidékies jellegével függ össze, hanem az elnéptelenedéssel, a távoli fekvéssel, a szolgáltatásokhoz való hozzáféréssel, valamint a gazdasági lehetőségek hiányával is. A területek gazdasági életképessége és az infrastruktúrához, szolgáltatásokhoz való hozzáférés szorosan összefügg. Az Európai Unión belüli migráció és a belső vándorlás a térségek közötti versenyként is interpretálható. A közös piacon belül az emberek szabad áramlása egyes térségeket nagyon súlyosan érint, mert beragadnak az agyelszívás okozta csapdába (*talent development trap*), ezért kiemelt figyelmet kell fordítani a vidéki térségek vonzerejének megtartására, javítására olyan területeken, mint a munkaerőpiac, az oktatás, a kormányzás minősége és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés. A kérdés jelentőségét az adja, hogy a demográfiai változások közvetlen hatással vannak az EU humántőke-ellátottságára, ebből következően pedig a versenyképességre. A plenáris ülés második előadója Mayer Gábor, a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium területfejlesztésért felelős államtitkára volt, előadását a „Kistelepülések a területpolitika horizontján” címmel tartotta meg. Az államtitkár előadásában szintén említette a Kohéziós Fórumon bejelentett új irányokat, amelyek a klasszikus, egy főre jutó GDP-n alapuló felzárkóztatási politika elmozdulását vetítik előre a klímaváltozásban és a migrációs nyomásban való érintettség figyelembevételével. Mindez a kelet-közép-európai régió országait hátrányosan érintheti, ezért a vezetők összefogására van szükség. A Kohéziós Fórum szakemberei elismerik, hogy noha az EU-n belüli konvergencia számottevő, a gazdaság polarizálódik, koncentrálódik, az egyes országokon belül nőnek a területi különbségek, a kiszolgáltatott csoportok nehéz helyzetben vannak – a fejlődés dinamizálása ezért a vidéki potenciál kiaknázásával lehetséges. Az előadó ezt követően számos magyarországi térképpel és adatsorral illusztrálta a területi különbségek természetét, kitérve az egy főre jutó GDP-re, a jövedelmekre, a belföldi vándorlási egyenlegre. A hazai területpolitika a 2020-as

évek elején számos kihívással nézett szembe, melyeknek a legfőbb tünete a gazdasági koncentráció: a folyamatos felzárkózás ellenére az elmúlt tíz évben nem javult az egyenlőtlenségek területi mintázata; a nagyvárosok mint koncentrációs pólusok, amelyek a nemzeti jövedelem nagy részét adják, nem tudták felhúzni az elmaradott térségeket, elszívó hatásukkal inkább kiüritik a vidéket, vagyis az ország fejlődéséhez hozzájárulnak, de a vidékéhez nem. Ezekon kívül Mayer Gábor bemutatta a funkcionális városi térségek hazai rendszerét és ehhez kapcsolódóan a közszolgáltatások szervezését. A hazai fejlesztéspolitika hármas iránya a helyben elérhető jövedelmekre, a munkalehetőségekre és a közszolgáltatásokra fókuszál, az utóbbiak esetében azok megközelíthetőségére és digitalizálhatóságára, ugyanis ebben még sok a hiányosság hazánkban, ugyanakkor kulcskérdés a vidéki térségek népességmegtartó képességében. Előadása zárásaképpen az államtitkár hangsúlyozta, hogy a minisztérium sokat merít a kutatók szakmai munkájából, és nyitottak a jövőbeli szakmai együttműködésre.

A plenáris ülést a 2023 végén megjelent és 2024 elejétől nyomtatott formában is elérhető Területi Riport 2023 című kötet bemutatója követte. A kötet főszerkesztője, Koós Bálint ismertette a kiadvány elkészítésének előzményeit, a kötet felépítését és a jövőbeli továbbfejlesztési irányokat. A Területi Riport alapvető célja, hogy a területi folyamatokat közel hozza a szakmához, az emberekhez, a felsőoktatásban dolgozókhoz és a hallgatókhoz (pozitív fogadtatását jelzi, hogy több egyetemen bekerült a javasolt tananyagok közé, kurzust szerveztek tanulmányozására). A kiadvány minden fejezete hasonlóan épül fel: a hazai területi folyamatokat elhelyezi az európai térben, rámutat arra, hogy mi a magyar sajátosság, hogyan viszonyul ez az Európai Unióban megfigyelhető folyamatokhoz. Ezen túl a szomszédos országoknak, Magyarországon egészének folyamatait és a hazai lehető legalacsonyabb területi szinteken megfigyelhető trendeket vizsgálja. Az állandó fejezetek – demográfia, gazdaság, környezet – mellett eseti tanulmányok foglalkoznak az aktuálisan legégetőbb problémákkal, mint például az infláció, a klímaválság, a közigazgatás és a szakképzés. A Területi Riport jövőjét illetően az angol nyelvű megjelenés, külföldi kollégák bevonása és a Visegrádi országok lefedése van a tervekben. A kötetek online is elérhetők: <https://rki.krtk.hun-ren.hu/publikaciok/teruleti-riport/>.

A konferencia hátralévő részében öt teremben, tizenhárom szekcióban folytatódott a munka. A kulcstémák a felzárkózás, a kiútkeresés, a nemzetközi aktivitás, az adaptáció, a jólét és a fenntarthatóság voltak. A szekció vezetői között képviseltették magukat a Pécsi Tudományegyetem, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, a Széchenyi István Egyetem Albert Kázmér Mosonmagyaróvári Kara, valamint a házigazda HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézet neves szakemberei és fiatal kutatói. Rendkívül színes, sokrétű előadásokba lehetett bekapcsolódni. Nagyné Molnár Melinda (MATE Fenntartható Vidékfejlesztés Tanszék és MRTT Faluszemináriumi Kutatóműhely) vezette a Falvaink adaptációs képessége: problémák és megoldások című szekciót, ahol azon

falukutatók prezentálták legfrissebb eredményeiket, akiknek tapasztalatai segítenek közelebb kerülni annak megértéséhez, hogy mi kell egy település fenntartható erőforrás-gazdálkodásához, miből lesznek örök értékek, vagy éppenséggel tartós problémák. Min áll vagy bukik, hogy egy település képes lesz-e adaptálódni az egyre változó társadalmi, gazdasági, jogi, környezeti feltételekhez? Az előadások központi elemeként a változások szükségszerűsége és a falukutatók dinamikus rendszere nevezhető meg. Koós Bálint (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete) emlékszekciót szervezett: Hamar Anna (1953–2018) faluszociológus volt, aki a társadalmi-gazdasági hátrányok feltárását, mérséklésük lehetséges módzatait kutatta. Rá emlékezve a szekció munkája a periférikus térségek hátrányainak megragadásával, illetve ezek mérséklésének lehetőségeivel (eszközeivel, szereplőivel, erőforrásaival, kapcsolatrendszerével) foglalkozott. A Pálné Kovács Ilona és Horeczki Réka (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete) vezette szekció előadásai az önkormányzatok nemzetközi aktivitásával, az együttműködési formákkal, diplomáciai kapcsolatokkal, a helyi/regionális önkormányzatok nemzetközi mozgásterével és átalakuló szerepével foglalkoztak. Bucher Eszter és Boros Julianna (Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar) szekciója a lokalitásra helyezte a hangsúlyt; az előadások a Dél-dunántúli Régió leghátrányosabb helyzetű településeinek zajló társadalmi változásokat mutatták be. A szekció a társadalmi problémák ok-okozati összefüggései mellett a Felzárkózó települések programban részt vevő falvakban zajló társadalmi innovációkra és a megvalósító szervezetek szerepvállalásának bemutatására törekedett, a kulturális és etnikai dimenziókra fókuszálva. A hazai településállomány sajátos, rendkívül intenzíven diverzifikálódó, mégis alig ismert részével foglalkozott a Vasáros Gábor (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete) vezette szekció: az átalakuló külterületekkel. Az elnéptelenedéssel jellemezhető majoroktól a népességüket megsokszorozó zártkertekig igen összetett, komplex folyamatok alakítják ezen területek átalakulását, így a vidék újrastrukturálódása, a városi szétterülés, a szegregáció és az aprófaluszindróma is érinti a külterületek egy részét.

A vidéki térségek természeti, történeti, kulturális, építészeti és gazdasági öröksége, valamint a helyi termékek előállításában rejlő gazdasági kapacitás jobb értékesülésének egyik lehetőségét a turizmus fejlesztése jelenti. Emiatt elengedhetetlennek éreztük, hogy ezt a témát is megvizsgáljuk a Falukonferencián. A szekció megszervezését Gonda Tibor (Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar) vállalta el, koordinálva a hazai jógyakorlatokat, a vidékfejlesztés ezen sajátos terepét bemutató előadókat. A lokalitás és a turisztika területfejlesztésben testet öltő tapasztalatait mutatták be az előadók a Nagy Dávid (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete, Tolna Megyei Térségfejlesztők Egyesülete) vezette szekcióban. Az előadások a Dél-Dunántúlhoz mint kutatási terephez kapcsolódtak. Egyik legnépesebb és legnagyobb érdeklődésre számot tartó szekciót hirdette meg Tomay Kyra és Ragadics Tamás (Pécsi Tudományegye-

tem Bölcsészettudományi Kar). A szekció kulcsszavai a jóléti migráció, a dszentrikáció és a geoarbitrázs voltak. A szekció célja az volt, hogy teret biztosítson a vidékre (rurális térségekbe, kisteleplésekre) irányuló migrációról szóló szakmai megbeszélések számára. Az előadók megvitatták, hogy miként, milyen fogalmi keretek között értelmezhetőek a vidéki Magyarországra jellemző migrációs folyamatok. A Nagy Erika és Bródy Luca (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete) által vezetett szekció bemutatta, hogy a nők gazdálkodóként, vállalkozóként, bémunkásként egyaránt fontos szerepet játszanak a vidéki gazdaságban. Emellett felelősséget vállalnak családtagjaik jólétéért, beleértve az ételmiszerellátást, valamint a gyermekek és az idősek gondozását. Ugyanakkor gyakran a hagyományörzés letéteményesei és közösségeik szervezői is, amely kulcsfontosságú a vidéki térségek megélhetése, ellenálló képessége és kultúrája szempontjából. A szekció célja annak feltárása volt, hogy a vidéki nők társadalmi kapcsolatait, mindennapi gyakorlatait, társadalmi státuszát milyen módon és mértékben határozza meg térbeli helyzetük. Hogyan értelmezhetőek a térbeli egyenlőtlenségeket alakító, jelenlegi strukturális korlátok/hátrányok (az intézményi szolgáltatások centralizációja, a tömegközlekedési kapacitások leépítése, a gazdaságfejlesztés jelenlegi gyakorlata stb.) társadalmi nemekhez köthető problémaként vidéki tereinkben? A női narratívák a 2021-es Falukonferenciához hasonlóan nemcsak a kutatókat, hanem a gyakorlati életből jövőket is megmozgatták. A vidékfejlesztés területén jelentkező, az agrártermeléshez kapcsolódó kihívások részletes bemutatása volt a fő célja a Gombkötő Nóra (SZE AKMK Agrárökonómiai Tanszék) vezette szekciónak. Az előadások fókuszában olyan témák álltak, mint az innovatív gazdálkodási modellek, az ökológiai gazdálkodás, a precíziós mezőgazdaság, valamint az agrárdigitalizáció. A IX. Falukonferencia kerekasztal-beszélgetéséhez kapcsolódva Salle-Keresztúri Barbara (Magyar Biodiverzitás-kutató Társaság) és Póla Péter (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete) az idei alkalomra szekciót hirdetett, amely a helyes természeti erőforrásgazdálkodás lehetőségeit vizsgálta, a helyi erőforrások feltárásával, hasznosítási lehetőségeivel foglalkozott. Az előadásokból kitűnt, hogy az erőforráshasznosítás során a gazdasági hatékonyság és a társadalom igényeinek figyelembevétele szükséges, mindemellett az ökológiai egyensúly megőrzése is prioritás. Ezért a fejlesztések során sokrétű kompetenciákra, kommunikációra, koordinációra és kompromisszumokra van szükség. Finta István (HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete) vezetésével a plenáris blokkot követő szekció előadói interdiszciplináris megközelítésben vizsgálták a vidékfejlesztés, a vidékkel foglalkozó tudományterületek elmúlt negyven évét, mérföldköveit és lehetséges jövőbeli forgatókönyveit.

Az endogén erőforrások és a fejlesztési módszerek, fenntartható működtetési minták kapcsolatai témájában szervezett kerekasztal-beszélgetés résztvevői az elmaradott vidéki térségek felzárkóztatásának aktuális kihívásait és lehetőségeit vették számba. A helyi kezdeményezések között említésre került az Okos Falu

Program, a Felzárkózó Települések Program, a zöldút hálózat, kiegészülve a natúrparkokkal. A beszélgetés egyik fontos megállapítása, hogy a helyi felzárkóztatási programoknak építeniük kell a már meglévő, szakértelemmel, helyi beágyazottsággal és legitimitációval rendelkező szerveződésekre, nevezetesen a LEADER-hálózatra. Másik fontos szempontként jelent meg, hogy a helyi felzárkóztatás egy háromlépcsős folyamat, amelynek elemeit nem szabad összekeverni egymással. Nem nevezhető fejlesztésnek a krízisintervenció (a szociális helyzetet befolyásoló, legégetőbb alaphiányok felszámolása) és a krízisprevenció (a visszaesés megelőzése). Csak akkor érhet el eredményeket bármiféle fejlesztési kezdeményezés, ha az első két lépcsőn már túljutottak. A mezőgazdaságot érintően azt hangsúlyozták a felszólalók, hogy az EU-ban már felismerhetők olyan kezdeményezések, amelyek hosszú távon a mezőgazdasági termelést egy környezetbarátabb és az emberek számára egészségesebb irányba tudnák elmozdítani, mivel a jelenlegi támogatási rendszer ennek még nem kedvez.

1. ábra: A Falukonferencián elhangzott előadások kulcsszavai
Keywords of the presentations given at the Village Conference

Forrás: a szerzők szerkesztése

A konferencia résztvevői egyetértettek abban, hogy a magas minőségű vidéki élet egy európai érték, ezért a szakpolitikáknak az urbanizáció mellett erre is hangsúlyt kell fektetnie. A rendezvénysorozat első napját rendkívül sikeresnek tekintjük, számos kutatási eredményt mutattak be, újfent egymásra talált az elmélet és a gyakorlat – a résztvevők a vidékkel, falvakkal kapcsolatos valamennyi főbb kérdést megtárgyalták.

A szervezők ezúton is köszönetüket fejezik ki a Regionális Kutatás Alapítványnak a konferencia megszervezésében nyújtott segítségért. A rendezvénysorozat 2026-ban folytatódik, amelyre ezúton hívunk minden kedves olvasót.